

Opcat-inspektion av Polismyndigheten, polisregion Nord, arresten Lycksele, den 20–22 november 2018

Inspektionens genomförande

På uppdrag av JO Cecilia Renfors genomförde biträdande enhetschefen Karl Lorentzon tillsammans med föredraganden Simon Törnvall (protokollföreläsare) den 20–22 november 2018 en förannmald inspektion av Polismyndigheten, polisregion Nord, arresten Lycksele. Under samma period inspekterades även arresterna Vilhelmina och Storuman (se JO:s protokoll i dnr 7557-2018 och 7558-2018).

Inspektionerna inleddes i Lycksele den 20 november 2018 med att tf. lokalpolisområdeschefen och arrestföreståndaren AA presenterade verksamheterna vid de tre arresterna. Därefter förevisades arrestlokalen i Lycksele. JO:s medarbetare samtalande med arrestvakter i samtliga tre arrester och ett stationsbefäl i Umeå. En översiktlig granskning gjordes av bl.a. arrestant- och omhändertagandeblad, tillsynsblad, avvisiteringsblad och blanketter för säkerhetsbedömningar samt förmansprövning på distans.

Den 21 november besökte JO:s medarbetare arresterna Vilhelmina och Storuman. Besöken avslutades med en kortare genomgång tillsammans med personal från Polismyndigheten på respektive ort. Inspektionerna avslutades den 22 november i Lycksele med en genomgång där JO:s medarbetare redogjorde för sina iakttagelser från samtliga tre arrester. Vid genomgången deltog AA.

Syftet med inspektionen

Inspektionen är en del av JO:s verksamhet för att förebygga tortyr och annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning av frihetsberövade personer, Opcat-verksamheten. Denna verksamhet har under 2018 ett fokus på transporter av frihetsberövade.

Opcat är den engelska förkortningen av tilläggsprotokollet till FN:s tortyrkonvention (Optional Protocol to the Convention against Torture). Länder som anslutit sig till protokollet har förbundit sig att inrätta ett nationellt besöksorgan som regelbundet besöker platser där personer kan hållas frihetsberövade. I

Sverige har JO tilldelats detta uppdrag. Information om JO:s Opcat-verksamhet finns på JO:s webbplats.

Uttalanden av JO Renfors med anledning av inspektionen

Protokollet innehåller avslutningsvis uttalanden av JO Cecilia Renfors.

Arrestverksamheten i lokalpolisområde Södra Lappland

Allmänt om lokalpolisområdet

Lokalpolisområde Södra Lappland omfattar Dorotea, Lycksele, Sorsele, Storuman, Vilhelmina och Åsele kommuner. Förutom i kommunernas huvudorter finns det även en arrest i Tärnaby. Arresterna Lycksele, Storuman och Vilhelmina används regelbundet och har öppet vid behov. Arresterna Tärnaby och Åsele används vid vissa särskilda tidpunkter under året. Den senare arresten får enligt ett särskilt beslut användas under Åsele marknad. Eftersom arrestlokalen inte uppfyller vissa av kraven i förordningen om utformningen av häkten och polisarrest är användandet av lokalen förenat med vissa restriktioner. Arresten får bara användas för placering av personer som är omhändertagna för tillnyktring och tillsyn ska ske var tionde minut. Arresten Tärnaby – som inte heller uppfyller kraven i förordningen – används under skidsäsongen. Såvitt känt har det inte fattas något särskilt beslut om att arresten får användas. Övriga arrester används inte.

Arrestvakternas utbildning och kompetens

Arresterna i lokalpolisområdet bemannas av sammanlagt 90 timanställda arrestvakter som kan anlitas för tjänstgöring i någon av arresterna Lycksele, Storuman och Vilhelmina. Arresten Lycksele har tillgång till ca 30 arrestvakter, men det händer att arrestvakter som normalt tjänstgör i arresterna Storuman och Vilhelmina tjänstgör i arresten Lycksele vid behov. Arrestvakterna kontaktas av stationsbefälet med ett textmeddelande när det finns ett behov av att öppna arresten. De arrestvakter som har möjlighet att tjänstgöra anmäler detta till stationsbefälet, som beslutar vem som får uppdraget. Om frihetsberövandet består nästkommande vardag tar arrestföreståndaren över frågan om den fortsatta bemanningen. Arrestvakterna tjänstgör i par och ensamarbete förekommer inte. Den polispatrull som fört den frihetsberövade till arresten bemannar arresten till dess arrestvakterna anländer.

I samband med att de anställdes fick arrestvakterna en utbildning på ett par timmar som bl.a. omfattade hjärt- och lungräddning, självskydd och kommunikationssystemet Rakel. De har även fått en lokal introduktion vid den arrest där de tjänstgör. I samtal med arrestvakter kom det fram att det kan gå lång tid mellan tjänstgöringstillfällena. Det är inte ovanligt att det går flera månader, ibland upp till ett år, mellan tillfällena. Arrestvakterna framförde att det därmed är svårt för dem att upprätthålla sin kompetens och att det därför behöver finnas exempelvis en årlig utbildning. Sedan våren 2018 ställer Polismyndigheten krav på att arrestvakterna ska ha läst Polismyndighetens handbok för arrestverksam-

heten (PM 2017:63). Det skedde inte någon särskild utbildningsinsats efter det att handboken hade antagits.

Arrestvakterna har inte tillgång till Polismyndighetens datasystem. Det innebär att den polispatrull som fört den frihetsberövade till arresten måste skriva ut de handlingar som arrestvakterna behöver ha tillgång till. Det rör sig bl.a. om blanketten för säkerhetsbedömning.

Förmansprövning på distans

Polisstationerna i Lycksele, Storuman och Vilhelmina saknar stationsbefäl. Det är stationsbefälet vid polisstationen i Umeå som ansvarar för den operativa verksamheten i lokalpolisområdets arrester. Förmansprövningen sker på distans per telefon av stationsbefälet i Umeå. I arresterna Storuman och Vilhelmina finns det utrustning för ljud- och bildöverföring. Enligt uppgift ska det vara möjligt att koppla upp utrustningen mot polisstationen i Umeå och göra förmansprövningen med hjälp av den. Av okänd anledning är utrustningen inte uppkopplad. Ordningen med förmansprövning på distans är relativt ny och i samtal med ett stationsbefäl i Umeå uppgav han att han upplevde att det inledningsvis fanns vissa problem. Som exempel nämnde han att det från polispatrullernas sida fanns vissa oklarheter om vilken information som han behöver för att kunna göra bedömningen. Numera fungerar det bra och han får de uppgifter som krävs för att kunna göra förmansprövningen. Han talar som regel aldrig direkt med den frihetsberövade.

Vid förmansprövningen gäller Rutiner vid förmansprövning i polisområde Västerbotten och polisregion Nords riktlinjer för förmansprövning på distans (PRN 2016:03). Blanketterna Förmansprövning på distans (PM 255.1) och Säkerhetsbedömning avseende intagen i polisarrest (PM 253.1) fylls i av polispatrullen. Därefter skickas de med e-post till stationsbefälet. Blanketterna ska sparas i respektive arrest. Enligt arrestföreståndaren ska de föras in i "arrestliggaren" efter det att den frihetsberövade har lämnat arresten.

Omhändertagna för berusning

Enligt arrestföreståndaren har Polismyndigheten ett bra samarbete med sjukvården i lokalpolisområdet. Den polispatrull som omhändertar personer enligt lagen om omhändertagande av berusade personer m.m. (LOB) försöker alltid i första hand att föra denne till Lycksele lasarett eller någon av de sjukstugor som finns i lokalpolisområdet. Om personen inte tas emot där, t.ex. på grund av platsbrist, förs han eller hon i stället till arresten. I samtalet med stationsbefälet i Umeå uppgav han att han vid förmansprövningen alltid frågar varför den omhändertagne inte förts till sjukhus.

I de lokala rutinerna för arresten Lycksele och Vilhelmina anges bl.a. följande:

Frihetsberövande enligt LOB

Tar ansvar för att vid omhändertagande enligt LOB kontakta SB när tiden för omhändertagandet börjar närma sig sex timmar för att erhålla beslut om eventuellt frigivande.

I samtal med arrestvakterna kom det fram att vissa av dem är av uppfattningen att omhändertagna för tillnyktring som regel inte kan försättas på fri fot innan det gått sex timmar från det att personen tagits in i arresten. Hör inte stationsbefälet av sig ringer arrestpersonalen upp denne efter fem och en halv timme och rapporterar den omhändertagnes status.

Transporter av frihetsberövade

Det är polisregionens vakthavande befäl i Umeå eller stationsbefälet där som vid behov beställer transporter hos Kriminalvårdens nationella transportenhet. Polismyndigheten vänder sig i första hand till Kriminalvården för att de ska genomföra transporten av personer omhändertagna enligt olika vårdlagstiftningar. Det är vanligt att Polismyndighetens personal får köra sådana transporter eftersom Kriminalvården ofta meddelar att de saknar resurser för att utföra dem.

lakttagelser beträffande arresten Lycksele

Organisation

Arresten ligger i polishuset Lycksele och har fyra celler för gripna och anhållna samt fyra tillnyktringsceller. Under perioden januari–november 2018 hade det tagits in 40 personer i arresten för tillnyktring. Under samma period togs det även in 21 personer som var gripna eller anhållna och 13 personer för s.k. transportuppehåll av Kriminalvården. Under inspektionen var det inte någon frihetsberövad intagen i arresten.

Polismyndighetens handbok för arrestverksamheten (PM 2017:63) gäller för verksamheten i arresten. Det finns också kompletterande lokala skriftliga rutiner. I dem anges mycket kortfattat vissa moment som arrestvakter och poliser behöver utföra när någon tas in i arresten.

Den fysiska miljön

Polishuset i Lycksele är byggt i suterräng och arrestlokalen är belägen på den första suterrängvåningen. De frihetsberövade tas in genom ett garage som leder till det utrymme där inskrivningen genomförs. Cellerna finns i en anslutande korridor som också rymmer toalett- och duschutrymmen. Toalettstol m.m. är av porslin. Genom en dörr i korridorens ena ände kommer man ut på rastgården.

Tillnyktringscellerna har endast en madrass på golvet och en vattenautomat. En av cellerna är utrustad med ett särskilt toalettutrymme som enligt uppgift inte används. Anhållningscellerna är normalutrustade med bl.a. en väggfast brits, bord och sittplats. Sittplatsen utgörs av en väggfast pall och det finns ett uppskattningsvis 30 centimeter stort utrymme mellan pallen och golvet. Fönstren i

alla celler sitter förhållandevis högt upp på väggen, vilket innebär att om den frihetsberövade står på golvet kan han eller hon bara se delar av himlen. Det saknas möjlighet att reglera inflödet av dagsljus i cellerna.

Arrestens rastgård vetter mot en parkeringsplats där det bl.a. finns en återvinningsstation för allmänheten. Rastgårdens ena långsida består av glest placerade bjälkar. Utformningen gör att det är möjligt att iaktta omgivningarna samt att det är ett bra inflöde av frisk luft och dagsljus på rastgården. JO:s medarbetare noterade att det är möjligt att från parkeringsplatsen se in på rastgården och därmed att identifiera den som befinner sig där. Eftersom rastgården saknar kameraövervakning lämnas den frihetsberövade aldrig ensam där.

Arrestlokalen gav ett slitet men ändå välhållet intryck.

Ankomsten till arresten

Den polispatrull som för in den frihetsberövade till arresten genomför avvisitering. Manliga frihetsberövade avvisiteras i inskrivningsutrymmet, medan kvinnor avvisiteras i ett av de kombinerade dusch- och toalettutrymmena. Om det är fråga om någon som är omhändertagen för tillnyktring dokumenteras åtgärden på en utskrivna blankett. Är personen misstänkt för brott sker dokumentationen endast i datasystemet Durtvå. Om arrestvakterna finns på plats biträder de poliserna.

JO:s medarbetare granskade handlingarna i arrestliggaren avseende de frihetsberövade som tagits in i arresten under 2018. Det rörde sig om totalt 57 insättningar. I 41 fall saknades blanketten för förmansprövning på distans. Det var därmed inte möjligt att utifrån dokumentation avgöra om det hade skett en sådan prövning. I de fall där blanketten fanns i dokumentationen noterades att det i 12 fall saknades uppgift om vem som beslutat om insättning i arresten. I 8 fall saknades fullständiga uppgifter om när arrestvakterna anlät till arresten.

I 27 fall saknades i arrestliggaren blanketten för säkerhetsbedömning. Det var därmed inte möjligt att utifrån dokumentationen avgöra om det hade skett en sådan bedömning. I 6 fall saknades uppgift om säkerhetsbedömningen hade fastställts av ansvarigt befäl. I ett fall hade den polis som verkställt frihetsberövandet även genomfört och fastställt säkerhetsbedömningen, samt fattat beslut om risknivå och tillsynsintervall.

Vid granskningen av arrestliggaren konstaterade JO:s medarbetare att noteringar om när en person försätts på fri fot inte görs på ett enhetligt sätt. Sådana noteringar hade skett på blanketten för beslut enligt LOB, arrestant- och tillsynsblad, blanketter för förmansprövning på distans och avvisiteringsbladet. Det noterades även att man använt olika versioner av Polismyndighetens blankett Avvisitering.

Tillsyn

Omhändertagna för berusning får i normalfallet tillsyn var femtonde minut. Alkohol- eller narkotikapåverkade personer som är misstänkta för brott får samma tillsyn tills det går att hålla förhör med dem. Personer som är misstänkta för brott får i normalfallet tillsyn en gång i timmen.

JO:s medarbetare noterade att arrestens lokala skriftliga rutiner helt saknar information om hur tillsynen ska utföras. Vid granskningen av tillsynsblad noterades att anteckningarna över utförd tillsyn var knapphändiga i vissa fall. I dessa fall hade som enda notering angetts att den intagne ”sover” eller ”ligger”.

Information till intagna m.m.

Det är den polispatrull som för in den frihetsberövade i arresten som lämnar information om vilka rättigheter han eller hon har. Informationen lämnas skriftligt och finns även anslagen i inskrivningsutrymmet i arresten. Det ska noteras på tillsynsbladet att information har lämnats. Polispatrullen ska också fråga om någon anhörig ska underrättas om frihetsberövandet. Jourförundersökningsledaren frågar de som är misstänkta för brott och som är utländska medborgare om de vill att hemlandets konsulat ska underrättas om frihetsberövandet.

JO:s medarbetare noterade under granskningen av dokumentationen över de intagna i arresten att Polismyndighetens blankett Dokumentation av information (PM 253.3 Ver. 2017-12-20/1) inte används. Det framgick varken av de granskade tillsynsbladen eller övrig dokumentation om de intagna hade fått information om sina rättigheter.

Kriminalvårdens transportuppehåll i arresten

Det förekommer att Kriminalvården gör transportuppehåll i arresten i samband med förhandlingar vid Lycksele tingsrätt. Det är vanligtvis fråga om lunchuppehåll, men det inträffar även att personer övernattar i avvaktan på transport tillbaka till häktet Umeå.

Vid granskningen av dokumentationen av de 13 uppehåll som skett under 2018, kunde JO:s medarbetare konstatera att bara i ett fall fanns blanketten för säkerhetsbedömning i arrestliggaren. Inte i något fall fanns blanketten för förmansprövning på distans bevarad. Det var därmed inte möjligt att vid granskningen avgöra om någon sådan prövning hade skett vid placering i arresten.

Avslutande genomgång med arrestföreståndaren

JO:s medarbetare redogjorde för sina iakttagelser under inspektionen. I samtalet med arrestföreståndaren kom huvudsakligen följande fram.

Bemanning och kompetens

Listorna över arrestvakter i de tre arresterna innehöll tidigare betydligt färre namn. Polismyndigheten upplevde dock svårigheter att med kort varsel få tag på personal som kunde tjänstgöra. Av den anledningen beslutade myndigheten att utöka listorna. Beslutet har gjort det enklare att bemanna arresterna. Samtidigt

är arrestföreståndaren medveten om att det lett till att det för enskilda arrestvakter kan gå väldigt lång tid mellan tjänstgöringstillfällena.

JO:s medarbetare framhöll att det i samtal med arrestvakter kommit fram önskemål om utbildningsinsatser. På fråga om det finns några planer på att genomföra exempelvis årliga utbildningsinsatser framhöll arrestföreståndaren att det fanns långtgående planer för en sådan insats under våren 2018. Den genomfördes aldrig, bl.a. eftersom det uppstod frågor om arrestvakternas rätt till ersättning m.m. i samband med utbildningen. Vidare ansågs behovet av utbildning ha minskat eftersom Polismyndigheten inlett en upphandling av arrestvaktstjänster från bevakningsbolag. Om ett bevakningsbolag ansvarar för bemanningen av arresterna ansvarar de även för att arrestvakterna får nödvändig utbildning.

JO:s medarbetare gjorde arrestföreståndaren uppmärksam på att det i arresten Storuman saknas lokala rutiner för arrestvakter.

Förmansprövning på distans

Jourförundersökningsledaren genomförde tidigare alla slags förmansprövningar, men gör i dag endast förmansprövningen av personer som gripits som misstänkta för brott. Det är stationsbefälet som gör motsvarande förmansprövning beträffande personer som omhändertagits för berusning eller enligt polislagen. Stationsbefälet genomför även förmansprövning när en frihetsberövad tas in i en arrest.

Befattningen stationsbefäl är relativt ny och det är till viss del fortfarande oklart för poliserna i yttre tjänst vilka rutiner som ska tillämpas och vilka blanketter som ska användas, bl.a. i fråga om förmansprövning på distans och säkerhetsbedömning.

Blanketten för förmansprövning på distans saknar en särskild ruta där det kan anges vem som har gjort förmansprövningen. JO:s medarbetare framhöll att det i de flesta fall inte var möjligt att kontrollera vem som gjort denna prövning. Det noterades dock ett antal fall där polismannen som fyllt i blanketten i fritextfältet angett vilket stationsbefäl som gjort prövningen. Arrestföreståndaren uppgav att det är fråga om viktig information som enligt hans uppfattning bör framgå av blanketten.

De dokumentationsbrister som uppmärksammats av JO:s medarbetare kan enligt arrestföreståndaren delvis förklaras med att man har en stor personalomsättning. Poliser tjänstgör som regel bara under kortare perioder i lokalpolisområdet, för att sedan söka sig vidare. Därmed är det svårt att få rutiner och arbetssätt att sätta sig.

Anhållna brukar som regel flyttas från arresten Vilhelmina till arresten Lycksele när åklagaren meddelar att han eller hon har för avsikt att begära personen häktad. Stationsbefälet brukar informeras om förflyttningen per telefon. Det är inte säkert att det sker en ny förmansprövning när den anhållne tas in i arresten

Lycksele. I stället flyttas dokumentationen – där bl.a. förmansprövningen ingår – mellan arresterna.

Säkerhetsbedömning m.m.

JO:s medarbetare framhöll att i det granskade materialet saknades i flera fall dokumentation av genomförd säkerhetsbedömning. Enligt arrestföreståndaren kan skälet till det vara att handlingarna inte har skrivits ut utan enbart hanterats digitalt. Arrestvakterna har i sådana fall inte haft tillgång till handlingarna. Det kan även vara så att handlingarna har skrivits ut och sedan kastats efter att personen försatts på fri fot. När en intagen skrivs ut från arresten bör enligt arrestföreståndaren all dokumentation avseende personen samlas ihop i den pärm som benämns ”arrestliggare”, för att möjliggöra granskning i efterhand. Vanligtvis finns det separata pärmar för personer som varit gripna/anhållna, omhändertagna för berusning eller enligt polislagen. I Lycksele har man blandat dokumentationen avseende de olika kategorierna av frihetsberövande, vilket inte är så bra enligt arrestföreståndaren. Det ska inte heller vara samma polisman som både genomför och fastställer säkerhetsbedömningen.

Det är enligt arrestföreståndaren inte bra att det saknas enhetliga rutiner för notering av frigivning. Noteringen bör ske i den för ändamålet avsedda rutan på omhändertagandebladet. Av anteckningen ska det framgå vem som beslutat om åtgärden.

Tillsyn

JO:s medarbetare framhöll att det saknades tillsynsblad beträffande två intagna (en i arresten Lycksele och en i arresten Vilhelmina). Arrestföreståndaren uppmärksammades även på att noteringarna i vissa av tillsynsbladen uppfattades som knapphändiga.

Omhändertagna för berusning

JO:s medarbetare visade ett antal exempel på tillsynsblad i vilka det angetts när en omhändertagen för berusning tidigast kan frigges. Enligt arrestföreståndaren ska en person frigges så snart det inte längre finns skäl för omhändertagandet. Det är vanligt att stationsbefälen i syfte att bevaka tidsfristen för frihetsberövandet gör egna noteringar om när en person senast måste frigges, men frågan om när en omhändertagen kan frigges prövas fortlöpande.

Fysisk miljö i arresten Lycksele

JO:s medarbetare framhöll att den nuvarande utformningen av rastgården i arresten Lycksele gör att det är möjligt för förbipasserande att se den som befinner sig på rastgården. Vidare framhölls att det saknas möjlighet för de intagna att på egen hand reglera inflödet av dagsljuset i cellerna. På fråga uppgav arrestföreståndaren att han inte känner till att det skulle finnas några planer på att göra några förändringar i den fysiska miljön.

Kriminalvårdens transportuppehåll i arresten

JO:s medarbetare framhöll att säkerhetsbedömningen bara hade dokumenterats i ett fall när det gäller personer som tagits in i arresten vid transportuppehåll. Inte i något fall hade blanketten för förmansprövning på distans använts. Därmed är det oklart om det skett sådana prövningar. Arrestföreståndaren uppgav att Kriminalvårdens klienter ska skrivas in i arresten enligt samma rutiner som gäller för övriga frihetsberövade. Om det inte har skett en förmansprövning saknar stationsbefälet med största sannolikhet kunskap om att personen tagits in i arresten. Information om transportuppehållen skickas direkt till lokalpolisområdet och det är där som beslut om bemanning av arresten fattas.

Uppgifter som inhämtats efter inspektionen

Arrestföreståndaren har efter inspektionen uppgett att Polismyndigheten tecknat ett avtal med ett bevakningsbolag om bemanning av polisområde Västerbottens arrester. Timanställda arrestvakter och inhyrd personal kommer att användas under en övergångsperiod, till dess att avtalet med bevakningsbolaget går att tillämpa fullt ut. Utbildning av arrestvakter kommer att genomföras efter bolagets behov.

Arrestföreståndaren har efter inspektionen besökt arresten Tärnaby. Arresten saknar avlopp och cellerna saknar s.k. stentofon. Det är alltså inte möjligt för de frihetsberövade att tala med arrestvakterna på distans. Däremot har de möjlighet att påkalla uppmärksamhet genom ett signalsystem. Enligt arrestföreståndaren kommer arresten troligen att användas även fortsättningsvis och då ungefär med samma restriktioner som beträffande arresten Åsele.

Vid protokollet

Simon Törnvall

Justeras den 19/2 2019

Karl Lorentzon

Uttalanden av JO med anledning av inspektionen

Jag vill med anledning av de iakttagelser som redovisas i protokollet göra följande uttalanden.

Förmansprovning på distans

Av protokollet framgår att Polismyndigheten tillämpar en ordning där stationsbefälet i Umeå genomför förmansprovning på distans av de frihetsberövade som tas in i arresterna Lycksele, Vilhelmina och Storuman.

Syftet med förmansprovningen är att en förman – vanligen stationsbefälet – ska pröva om ett omhändertagande ska bestå (15 § första stycket polislagen och 5 § LOB). När det gäller personer som är omhändertagna för berusning ska förmannen vid sin provning bl.a. ta ställning till om den omhändertagnes tillstånd är sådant att han eller hon inte kan ta hand om sig själv eller annars utgör en fara för sig själv eller för någon annan (jfr 1 § LOB). En liknande provning kan behöva ske vid ett omhändertagande enligt 13 § polislagen. För att kunna göra den provningen bör förmannen i normalfallet träffa den omhändertagne och genom att bl.a. tala med personen bilda sig en uppfattning om dennes tillstånd. Åtgärden utgör även en viktig förutsättning för att förmannen ska kunna säkerställa att en omhändertagnes tillstånd är orsakat av berusning och inte av t.ex. ett allvarligt sjukdomstillstånd (se JO 1998/99 s. 116).

Det säger sig självt att förutsättningarna för att göra dessa bedömningar blir sämre om förmansprovningen sker på distans. En sådan provning kan dock vara acceptabel i undantagsfall när en omhändertagen ska tas in i en arrest som bara är öppen vid behov och förmannen är stationerad på en annan polisstation långt därifrån (jfr mitt uttalande i denna fråga efter Opcat-inspektionen av arresten Sandviken den 25 september 2018, dnr 6001-2018). Om förmansprovningen behöver göras på distans bör den enligt min mening i första hand ske med ljud- och bildöverföring. På så sätt ges förmannen bättre förutsättningar att genomföra provningen, jämfört med en provning per telefon. De senaste årens teknikutveckling bör ha förbättrat möjligheterna att ordna med de tekniska lösningar som krävs för att provningen ska kunna ske med ljud- och bildöverföring. Därmed bör det bara i undantagsfall få förekomma att provningen sker enbart per telefon. Om provningen ändå görs på det sättet bör förmannen enligt min mening regelmässigt även tala direkt med den omhändertagne, om hans eller hennes tillstånd tillåter det (jfr FAP 255-1).

Vid inspektionerna av arresterna Storuman och Vilhelmina kom det fram att det där finns utrustning som möjliggör en förmansprovning på distans med ljud- och bildöverföring. Utrustningen är dock inte aktiverad och förmansprovningen sker därför regelmässigt per telefon. Det är enligt min mening oacceptabelt att den tekniska utrustningen som finns installerad inte används och därmed att det ansvariga stationsbefälet inte ges de bästa möjliga förutsättningarna att genomföra förmansprovningen. I sammanhanget noterar jag att Polismyndigheten i en åiterrapportering efter inspektionen av arresten Strömstad

meddelat att man vidtagit åtgärder för att förmansprövningen på distans ska kunna genomföras med ljud och bild (se JO:s dnr 4102-2016).

Polismyndigheten bör omedelbart vidta liknande åtgärder för att den utrustning som finns i arresterna Storuman och Vilhelmina ska kunna användas.

Förmansprövning på distans förekommer i dag i flera av Polismyndighetens arrester, däribland arresten Lycksele. Jag förutsätter att Polismyndigheten omedelbart vidtar nödvändiga åtgärder för att den förmansprövning på distans som i dag sker per telefon så snart som möjligt ska kunna ske med ljud och bild. Förmansprövning på distans kommer att uppmärksammas särskilt inom JO:s Opcat-verksamhet under första halvåret 2020.

Slutligen bör Polismyndigheten säkerställa att dokumentationen av genomförd förmansprövning på distans sker i enlighet med myndighetens allmänna råd (FAP 255-1) och polisregionens lokala riktlinjer.

Dokumentation i samband med inskrivning

Säkerhetsbedömningarna fyller en mycket viktig funktion för att bl.a. bestämma med vilken frekvens en intagen ska ses till. Bedömningen ska dokumenteras på en särskild blankett. I flera fall saknades dock denna blankett i den dokumentation som i de inspekterade arresterna benämns som "arrestliggare". Det har därmed inte varit möjligt kontrollera om någon säkerhetsbedömning gjorts. Det har inte heller varit möjligt att kontrollera om blanketterna skrivits ut från Polismyndighetens datasystem och på det sättet gjorts tillgängliga för arrestvakterna. Samma sak gäller blanketten för förmansprövning på distans. Därför är det positivt att arrestföreståndaren är av uppfattningen att blanketterna alltid ska sparas i fysisk form. Så länge arrestvakterna saknar tillgång till informationen i digital form är detta enligt min bedömning nödvändigt för att säkerställa att det i efterhand kan kontrolleras vilka uppgifter om en intagen som arrestvakterna har haft tillgång till.

Vid granskningen av säkerhetsbedömningarna uppmärksammades att i något fall hade den polisman som verkställt frihetsberövandet också fastställt bedömningen. Vidare uppmärksammades att det i flera fall saknades uppgift om bedömningarna fastställts. Jag har efter Opcat-inspektionen av arresten Östersund den 16–17 februari 2016, dnr 871-2016, uttalat att det är viktigt att den dokumentation som görs återspeglar den ansvarsfördelning som råder. Jag kan också konstatera att det i Polismyndighetens handbok för arrestverksamheten (PM 2017:63) finns en rekommendation om att säkerhetsbedömningen ska genomföras av polispatrullen eller av ansvarigt befäl och fastställas av ansvarigt befäl. Polismyndigheten bör vidta åtgärder som säkerställer att denna ordning tillämpas och att åtgärderna dokumenteras.

Information om rättigheter

Vid inspektionen har det kommit fram att arresten inte använder den särskilda blankett som Polismyndigheten har tagit fram för att dokumentera att de intagna bl.a. informerats om sina rättigheter. Av dokumentationen över personer som

tagits in i arresten går det inte att avgöra om de frihetsberövade fått sådan information. På den särskilda blanketten ska även dokumenteras bl.a. om det har skett underrättelser till den intagnes närstående och om den intagne informerats om dagliga rutiner i arresten och underrättats om eventuella restriktioner. Det är fråga om grundläggande information som den intagne har rätt att få del av. Jag har tidigare uttalat att avsikten med att alla sådana åtgärder ska dokumenteras på en och samma blankett är att minska risken för att den intagne går miste om informationen. Blanketten fyller alltså en viktig funktion och Polismyndigheten bör se till att det finns enhetliga rutiner som säkerställer att den används på ett korrekt sätt (se mitt uttalande i protokollet från Opcat-inspektionen av arresten Helsingborg den 29 augusti 2018, dnr 5424-2018).

Dokumentation av utförd tillsyn

Vid granskningen av dokumentationen beträffande de som tagits in i arresterna uppmärksammades att det i två fall saknades tillsynsblad. Vidare uppmärksammades vid granskningen av tillsynsbladen att anteckningarna av gjorda iakttagelser i flera fall var knapphändiga. Jag har tidigare framhållit vikten av att det förs detaljerade anteckningar i samband med tillsynen, t.ex. att det framgår om den intagne ligger på rygg, mage, eller på vänster eller höger sida. Sådana anteckningar gör det möjligt att i efterhand granska om något särskilt har inträffat under den intagnes vistelse i arresten och hur situationen i så fall hanterats. Informationen har också betydelse för övrig personal som har del i tillsynen av den intagne (se t.ex. protokollet från Opcat-inspektionen av arresten Katrineholm den 12 november 2014, dnr 6291-2014). Att det ska ske noggranna noteringar framgår numera även av den särskilda rutinbeskrivningen för tillsyn i Polismyndighetens arresthandbok (se bilaga 11 i PM 2017:63). Med anledning av vad som kommit fram vid inspektionerna av arresterna Lycksele, Storuman och Vilhelmina vill jag framhålla vikten av att Polismyndigheten vidtar nödvändiga åtgärder för att dokumentationen av genomförd tillsyn sker på ett tillfredsställande sätt.

Noteringar om frigivning

Det har kommit fram att noteringar om frigivning görs på olika blanketter. Jag uppmanar Polismyndigheten att se över rutinerna så att dokumentationen sker på ett enhetligt sätt.

Omhändertagna för berusning

När en person omhändertas på grund av berusning ska polisen försöka hitta alternativ till att placera den omhändertagne i en arrest. Det kan t.ex. handla om att överlämna personen till en anhörig eller till sjukvården. Om den omhändertagne placeras i en arrest ska omhändertagandet pågå så kort tid som möjligt. Det ska ske en kontinuerlig prövning av om förutsättningarna för ett fortsatt omhändertagande är uppfyllda.

Det har vid inspektionerna kommit fram flera goda exempel som visar att poliserna i lokalpolisområdet arbetar i enlighet med lagstiftningens intentioner och

aktivt försöker hitta alternativ till att placera omhändertagna personer i en arrest. Detta är självklart mycket positivt. Samtidigt är det oroande att tillsynsbladen innehåller anteckningar om att en person får frigges tidigast vid en viss tidpunkt. Ett sådant förhållningssätt är inte förenligt med kravet på en kontinuerlig prövning av om skälen för omhändertagandet kvarstår. Jag förutsätter att Polismyndigheten vidtar nödvändiga åtgärder för att se till att arrestpersonalen har klart för sig vad som gäller. Detta är särskilt viktigt vid förmansprövning på distans eftersom arrestpersonalen ska hålla stationsbefälet kontinuerligt uppdaterat om de omhändertagnas status.

Vid granskningen av tillsynsbladen från arresten Vilhelmina har det även noterats att en person fått vänta kvar i arresten efter att omhändertagandet hävts i väntan på skjuts därifrån. I ett annat fall uppmärksammades att en omhändertagen fick äta en medhavd pizza i cellen en timme innan han frigavs. Liknande iakttagelser gjordes vid en Opcat-inspektion av arresten Värnamo. Jag framhöll efter den inspektionen att det inte är möjligt att förlänga ett frihetsberövande utan att det finns skäl för det, oavsett om den berörda personen samtycker. Det är dessutom självklart olämpligt att personer som inte ska vara i arresten vistas där, även om det inte rör sig om ett låst utrymme (jfr protokoll från Opcat-inspektionen av arresten Värnamo den 11 september 2018, dnr 5568-2018). Jag förutsätter att Polismyndigheten säkerställer att förfarandet upphör även i den nu aktuella arresten.

Bemanning och kompetens

Av protokollet framgår att den ordning Polismyndigheten tillämpar för bemanning av arresterna medför att det kan gå upp till ett år mellan de tillfällen en arrestvakt tjänstgör. Arrestvakterna har därmed svårt att upprätthålla sin kompetens. De lokala skriftliga rutinerna för arresterna Lycksele och Vilhelmina är dessutom kortfattade och med endast knapphändig information. Detta innebär enligt min uppfattning en påtaglig risk för att de intagnas rättigheter inte blir tillgodosedda.

Polismyndigheten har meddelat att systemet för bemanning successivt ska ersättas under 2019 genom att myndigheten börjar upphandla arrestvaktstjänster av ett bevakningsbolag. Arresterna i lokalpolisområdet används relativt sällan, och det innebär att det även för bevakningsbolagets arrestvakter kan gå lång tid mellan tjänstgöringstillfällena. Det finns alltså en risk att de kan få svårigheter att upprätthålla sin kompetens. Polismyndigheten måste mot den bakgrunden säkerställa att arrestvakterna kan bibehålla sin kompetens, t.ex. genom regelbundna utbildningstillfällen, och att de har ett bra stöd av lokala skriftliga rutiner. Det finns anledning för mig att följa upp den frågan. Polismyndigheten ska till JO redovisa vilka åtgärder som vidtagits när det gäller utbildning och rutinstöd för arrestvakter **senast den 17 maj 2019**.

Fysiska förhållanden i arresten Lycksele

Av protokollet framgår att det saknas möjlighet att reglera ljusinsläppet i cellerna i arresten Lycksele. Polismyndigheten bör åtgärda denna brist. Vidare behöver myndigheten vidta åtgärder för att minska insynen i arrestens rastgård. Polismyndigheten ska till JO redovisa vilka åtgärder som vidtagits **senast den 17 maj 2019**.

Myndigheten bör också överväga behovet att av säkerhetsskäl byta ut toaletternas porslinsinredning.

Kriminalvårdens transportuppehåll i arresten Lycksele

Vid inspektionen har det kommit fram uppgifter som talar för att det i de flesta fall inte sker någon formell inskrivning av de personer som tas in i arresten för transportuppehåll. I de flesta fall verkar det alltså inte ha skett någon förmansprövning och det ansvariga stationsbefälet har därmed saknat kunskap om vilka personer som placeras i arresten. Liknande iakttagelser gjordes vid Opcat-inspektioner av arresten Sandviken den 25 september 2018 (dnr 6001-2018) och arresten Värnamo den 11 september 2018 (dnr 5568-2018). Efter inspektionen av den senare arresten uttalade jag att Polismyndigheten övertar ansvaret för den frihetsberövade i samband med att han eller hon tas in i arresten för ett transportuppehåll. Det bör därför inte vara någon skillnad mellan de rutiner som tillämpas vid inskrivningen av dessa personer jämfört med vad som gäller när t.ex. en anhållen placeras i en arrest. Jag utgår från att Polismyndigheten omedelbart vidtar nödvändiga åtgärder för att transportuppehållen ska hanteras på ett rättssäkert sätt.

I övrigt föranleder protokollet inte några åtgärder eller uttalanden från min sida.

2019-02-19

Cecilia Renfors